

Katholieke Universiteit Leuven
Faculteit Letteren
Subfaculteit Geschiedenis

*De broederschappen in de
plattelandsparochies van de decanaten
Brussel-Oost en Leuven
(17de – 18de eeuw)*

Promotor: Prof. Dr. Eddy Put

Verhandeling aangeboden
door Christophe Verheyden
tot het behalen van de graad
van licentiaat in de
Geschiedenis

Leuven 2006

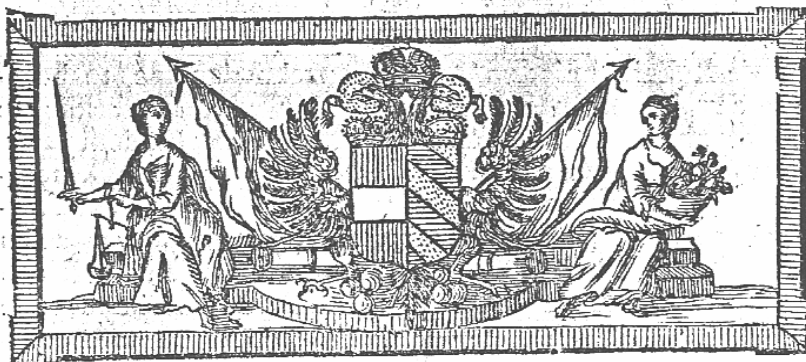
VERA LIBERTAS QUI PRO LIBERTATE MORI
GAVDI DE ET SINCERE

R. A. D. AUGUSTINUS BLONDEAU
HUTUS PAROCHIE LMDCCVI

BIJLAGEN

Bijlage 1: De edicten van keizer Jozef II

*Het edict van 2 juli 1783*⁴⁴⁸

VERKLAERINGE VAN DEN KEYSER,

*Raeckende het gebruyck van de Goederen van de vernietigh-
de Cloosters der Trinitarissen ende de Broederschappen, op-
gerecht in de Nederlanden voor de verlossinge van de Slaeven.*

Van den 2. July 1783.

DEN KEYSER ENDE KONINGH.

DE Rekening die Wy ons hebben doen doen door de bemiddeling van Onse Raeden Fiscaelen, van de reden ende van de omstandigheden de welke oorspronckelyck oorsaecke hebben gegeven aen de aenveerdiging der Trinitarissen in dese Landen, van de wyse der tegenwoordige wesentheyt van dese Religieusen, van den staet van hunne Gemeyntens ende Cloosters, als mede van allen 't gene raecht de Broederschappen opgerecht tot het selven ooghwit ende in de selve insichten van te beforren de afcoopinge van onse Onderdaenen Slaeven geworden zynde by de Barbarenschen, heeft ons gestelt in den cas van te oordeelen van de absolute onnoodigheyt van de existentie der Gemeyntens van dit Orden in dese Landen, even als van de nootsaekelyckheyt van op eene wyse die bondiger, nuttiger ende crachtiger zy, te voorfien in dit aenbelangende voorwerp, ende van t'eenewegen te wesen oertuyght van de noodwendigheyt van te voorfien in de onheylen ende in de vermenighvuldighe misbruycken di'er zyn ingevoert ende die sonder ophouden voortgaen in het gebruyck ende in de bestedinge van de penningen, de welke de grondregels van de menschelyckheyt gebouwt op de Godtvruchtigheyt ende

⁴⁴⁸ Edicten van Jozef II: Bibliotheek Algemeen Rijksarchief te Brussel, OP0050/028 (1783) en OP0053/035 (1786).

op de Religie, niet en hebben opgehouden toe te brengen aen dese Broederschappen, geseyt van de verlossinge der Slaeven: het welck ons heeft beweegt door eene uytwerckinge van onse genegentheyt voor onse Onderfaeten, ende van onse Vaderlycke forge voor allen't gene betreft het gemeyn welwefen, in de plaetse van desen gebreckelycken ende abusiven staet, te stellen middelen bequaem om te vervullen met meerdere sekerheyt ende nuttigheyt het aenbelangende voorwerp van de afcoopinge der Slaeven; hebbende overfulcx goetgevonden te doen vernietigen ingevolge van ons Edict van den 17. Meert laestleden de Cloosters der Trinitarissen in dese Landen, ende willende voorfien op dat de incomste van hunne Goederen ende de gene van de geseyde Broederschappen behoorelyck zy gebruyckt aen het voorwerp als boven, wy, by advies van Onsen geheymen Raede ende ter deliberatie van de Doorluchtigste Gouverneurs Generael der Nederlanden, hebben gestatueert ende geordonneert, statueren ende ordonneren de naervolgende **Pointen ende Artikelen.**

EERSTEN ARTIKEL.

Alle de Goederen, sonder uytneminge, van de ses Cloosters der Trinitarissen vernietigt in dese landen, sullen komen gelyck de gene van de andere vernietigt de Cloosters, in de Cassé van Religie, opgerecht ingevolge van Ons Edict van den 17. Meert laestleden, ende het sal het selven zyn van de inkomsten van de Broederschappen, geseyt van de Heylige Dryvuldigheyt, opgerecht voor de verlossinge der Slaeven; by middel van't welck Wy verclaeren, dat de Penningen van dese Cassé van Religie sullen worden gebruyckt onder andere oock tot afcoopinge van onse Onderfaeten der Nederlanden, die, sonder te wesen in den dienst van eene vremde Mogentheyt, sullen hebben het ongeluck van te vallen in de slaevernye by de Barbareffchen.

I I.

Ingevolge van dien alle de gene ter welckers kenniff sal komen, dat eenen van onse Onderfaeten in de Nederlanden, niet wesende verbonden in eenigen Dienst by den vremden, sal wesen genomen ende sich sal bevinden Slaef van eenige Barbareffche Mogentheyt, sullen daer van de aencondinge doen aen den Comité van de gemelde Cassé van Religie, opgerecht in onse Stadt van Brussel.

Op dat de **Casse van Religie** hebbe eenen volkomen staet van alle de **Fondatiën** ende **Broederfchappen** van de verloffinge der **Slaeven** in dese Landen, alle de **Pastors**, **Kerckmeesters** ende **Gepreposeerden** aen de **Capellen** ende **Broederfchappen**, even als de **Overften** van de **Cloofsters** ende **Conventen** alwaer diergelycke **Fondatiën** ende **Broederfchappen** fullen wesen, ende alwaer geschieden collecten voor de verloffinge der **Slaeven**, fullen daer van, binnen den tydt van twee maenden naer de **Publicatie** van dese tegenwoordige, moeten doen de aencondinge aen den **Comité** aengestelt voor de **Casse van Religie**, ende aldaer overbrengen eenen nauwkeurigen ende gedetailleerden staet van alle de **Erven**, **Renten** ende van het **Gereet-Geldt** van dese **Fondatiën** ende **Broederfchappen**, op pene van vyf hondert guldens amende te verbeuren solidairelyck door de voorschreve **Pastors**, **Kerckmeesters**, **Gepreposeerde** ende **Overften**; welcke amende sal worden gestort voor twee derde deelen in de **Casse van Religie**; het ander overigh derden deel ten profyte van den aenbrenger.

Alle jaeren, binnen de vyfthien daegen naer den **Feestdag** van de **Heylige Dryvuldigheyt**, sal rekeninge worden gedaen onder expurgatie van Eede door de **Meesters** in actualiteyt ende ontfangers van dese **Broederfchappen** ofte andere die het magh aengaen, voor **Commissaris** van het **Magistraet** van de plaetse, ter interventie van eenen **Administrateur** ofte **Ontfanger particulier** van de **Casse van Religie**, den welcken den **Comité** sal bemachtigen ten dien eynde, van den ontfanck ende uytgeef van hun bewin; dese **Rekeningen** fullen worden gedaen ende gehoort gratis, ende men sal in de selve niet mogen aennemē als de becoftingen die in't gebruyck zyn voor den **Goddelycken Dienst** op de gewoonelycke **Feest-daegen** ende tot betaemelycken onderhoudt van de **Capellen**, van de **Broederfchappen** ende van hunne **Ornamenten**.

V.

Den **Boni** ontftaande uyt dese **Rekeningen** sal worden getelt aen den voorsz. **Administrateur** ofte **Ontfanger particulier** van de **Casse van Religie** daer toe aengestelt, die den selven sal doen overgaen in de **generaele Casse van Religie**, ende die daer van de **Quittantie** sal verleyden aen het **Broederfchap**.

De Penningen, di'er tegenwoordighlyck worden bevonden in de Cassé van de Broederschappen van de verlossinghe der Slaeven; ofte alomme elders voor dese destinatie, fullen binnen den tydt van twee maenden naer de publicatie van dese tegenwoordige, moeten worden overgebracht in de Cassé van Religie, op de penen hier boven gestelt by den 3. Artikel; ende de gepreposeerde ende Ontfangers van dese Fondatiën ende Broederschappen fullen solidairelyck responsabel zyn voor allen 't gene daer van soude mogen wesen afgekeert.

V I I.

Wy verbieden aen alle perfoonen, Geestelycke, Religieusen, ofte Weirelycke, van wat staet ofte conditie die zyn, binnen dese Landen te doen eenige Collecte by de Pastoors, Meesters, Gepreposeerde ende Ontfangers der voorsz. Fondatiën ende Broederschappen ofte elders, op voorwendfel van verlossinghe der Slaeven, ofte op wat ander voorwendfel het soude mogen wesen; op pene van te worden gearresteert, van gehouden te zyn tot de wedergevinge van de sommen die sy hun souden hebben besorghet, ende van Arbitrairelyck te worden gestraft volgens eysch van saecke; wel verstaende nochtans dat in dit verbodt niet en fullen wesen begrepen de Collecten de welcke worden gedaen door de Meesters ofte Gepreposeerde van de Broederschappen selfs, ende waer van hier boven is gemelt in den 3. Artikel.

Ontbieden ende bevelen aen alle de gene die het aengaet, sikh hier naer te reguleren ende te conformeren. Gedaen tot Brussel, den 2. July 1783. Was gearapheert
KULB. v. Onderteeckent *De Reul.*

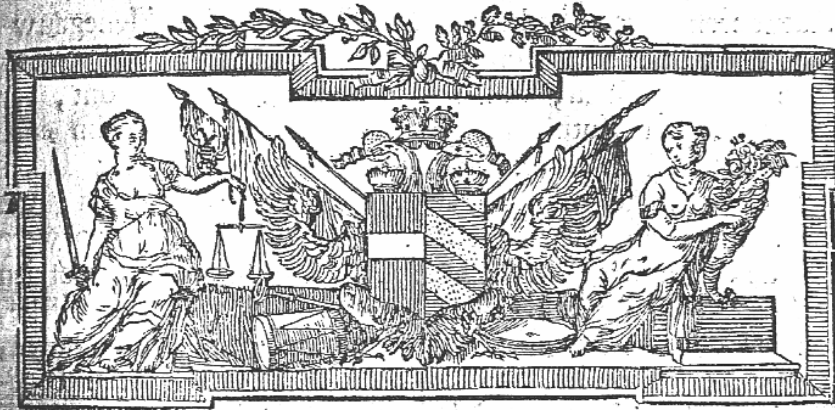
TOT BRUSSEL, UYT DE KONINGLYKE DRUKKERYE.
*Men vindse by A. D'ours, Boeckdrucker en Boeckver-
kooper in de Ponder-merckt.*

PRYS EENEN STUYVER.

Het edict van 8 april 1786 (met bijgevoegd een voorbeeld van de in te vullen inventaris)⁴⁴⁹

E D I C T VAN DEN KEYZER,

Raekende de Afschaffing van de Broederschappen opgerecht in de Kerken ende Kapellen welkdaenig die mogen wexen in dit Land, ende de Opregting van een nieuw Broederschap onder de benoeming van de werkende Liefde van den Even-Naesten, hebbende den Zaeligmaeker J. C. voor beschermenden Patroon.

Van den 8. April 1786.

JOSEPHUS, by de gratie Gods, Rooms Keyzer altyd vermeerder des ryks; Konink van Duytland, van Jerusaleem, van Hongariën, van Bohemen, van Dalmatiën, van Croatiën, van Sclavoniën, van Galicz, van Lodomire &c. Aerts-Hertog van Oostenryk; Hertog van Loreynen ende van Bar, van Bourgondien, van Lothryk, van Brabant, van Limbourg, van Luxembour, van Guelder, van Maaenen, van Styrien, van Carinthien, van Carniolen, van Mantoua, van Parma ende Plaisance, van Guastallé, van Wirtemberg, van hoog ende neder Silesien, van Ofviecz ende van Zator; Grooten Hertog van Toscaenen; Hertog van Calabre, van Montserrat, van Teschen in Silesien, &c. Grooten Prince van Transilvanien; Prince van Suaben, van Charleville; Mark-Grave van 't Heylig Rooms Ryk, van Burgau, van Moravien, van hoog en neder Lusacien, van Pont-a-Mousson ende Nomeny; Grave van Hapsbourg, van

A

Vlaenderen, van Arthois, van Tyrol, van Henegauw, van Naemen, van Ferette, van Kybourg, van Gorice ende van Gradisca, van Provence, van Vaudemont, van Blamont, van Zutphen, van Saarwerden, van Salm ende van Falckenstein, &c. Land-grave van Alfatien; Heere van de Marche van Esclavonien, van Port-Naon, van Salins ende van Mechelen &c. Het voornaemste voorwerp van de eerste Broederschappen is geweest om te voorzien aen de Nood-druften van de waere Arme, van de Zieke, van de Gevangene ende tot Onderwyzinge van de Jonkheyd, maer de ondervinding bewezen hebbende, dat deze Broederschappen zich oneyndelyk vermenigvuldigende, teene- wagen zyn afgeweken van dit voordeelig oogwit, Wy vinden dat'er aengelegen is de dingen tot hunne eerste instel- linge te brengen, om die reden hebben Wy, by advies van Onzen geheymen Raede, en ter deliberatie van Onzen zeer lieven ende getrouwen *Ludovicus Carolus* Graeve van het Heylig Rooms Ryk, van Barbiano, van Belgioioso, Cunio, Lugo, Zagonara en Bagna-Cavallo; Heere van San Colom- bano, Confelice &c. Ridder van 't Order van Malta, Onzen Kamer-Heer ende werkelyken geheymen Raed van Staet, Veld-Marechal-Lieutenant van Onze Legers, Colonel-Eyge- naer van een Regiment Voet-Volk; Onzen Gevolmagtigden Mi- nister tot het Gouvernement Generael der Nederlanden &c. &c. vastgesteld ende geordonneert, gelyk Wy vast-stellen ende ordonneren de volgende Punten ende Artikelen.

I.

Wy verklaeren alle de Broederschappen opgerecht in de Kerken ende Kapellen, welkdaenig die mogen wezen, vernietigt ende afgeschafft.

II.

Wy beveelen aen de Overste ende Directeurs van ieder van deze Broederschappen, te maeken eenen pertinent Inventaris van alle de Grond-Goederen, Renten, Actien, Crediëten, Penningen ende meubiliaire effecten, welkdaenig die mogen wezen, hun Broederschap toehoorende, in wezen of die in wezen zyn moesten op den eersten van dit Jaer 1786.

III.

Wy beveelen hun in den zelve Inventaris uyt-te-drukken alle welkdaenige Lasten die op deze Grond-Goederen ende

Renten van het Broederschap beband zyn, mede, in den zelve Inventaris behoorelyk en met omftandigheden uytgedrukt de schulden die het Broederschap zoude konnen hebben, verklaerende de oorzaak ende het tyd-ftip van het maeken van deze schulden; ende men zal zoo voor alle het gene geordonneert is by den tegenwoordigen Artikel, als by den voorgaenden, naervolgen het model van Inventaris gevoegt aen het tegenwoordig Edict.

I V.

Wy verklaeren alle vervremdinge, transporten van de Gronden, Renten, Actien, Credieten, gereed-Geld ende mobiliare Effecten, welkdaenig die mogen wezen, en die nog aen de Broederschappen toebehoorden op den eerften Januarii van dit jaer 1786. die zullen gedaen geweest zyn, zonder wettige oorfaek, of met inficht om het Broederschap van de zelve te berooven, nul en van geender weerde.

V.

Wy belaften alle de gene die alzo zouden verkregen hebben, of die zouden in bewaernis houden of op wat ander manier het zoude konnen wezen, Gronden, Renten, Actien, Credieten, Gereed-geld, ende welkdaenige mobiliare Effecten van de Broederschappen, de zelve te behandigen binnen den termyn van een maend, aen de gene hier naer te bewyzen, op pene van te vervallen in eene amende van het vier dobbel der weerde van het gene niet en zal gereproduceert geweest zyn, waer van een derde zal wezen tot behoef van den Officier exploitant, een ander derde tot profyt van het Nieuw-Broederschap, en het resterende derde tot behoef van den aenbrenger, wiens naem zal verfwegen worden.

V I.

Wy ftigten in elke Stad, Vlek ende Dorp; eene by-eenkomst of Committé gecomponeert van den eerften Officier, van den Borgemeester of oudsten Schepen en van den Greffier der plaets: dezen Committé zal ontfangen de Inventarissen gemaakt door de Overfte ende Directeurs van de Broederschappen van zyn gebied, de bescheeden, pampieren ende acten rækende het gene daer in zal beroepen zyn, het liggende Geld ende de Mobiliaire Effecten in den selven Inventaris beroepen, gelyk

ook de overbrenging te doen by de gene van de welke'er gesproken is art. 5. van het tegenwoordig Edict; Den Comité zal een dobbel maeken van den Inventaris die hem zal gegeven geweest zyn, welk dobbel hy by provisie tot hem zal houden; hy zal op den voet van den Inventaris die hy zal ontfangen hebben van de Directeurs en Overfte van de Broederschappen eene *Récépisse* geven van alle het gene hem zal overgelevert geweest zyn, en hy zal dan dien Inventaris alzo gekweten aen de zelve Overfte en Directeurs wederom-geven.

V I I

De Overfte ende Directeurs van de Broederschappen zullen binnen den termyn van 15. dagen naer de Publicatie van het tegenwoordig Edict, de Inventariffen die zy belaft zyn te maeken, overleveren aen den Comité opgeregt by den voorgaenden artikel, gelyk ook het gene begrepen is in de zelve Inventariffen, op pene van Executie, ende bovendien te verbeuren eene Amende van twee hondert Patacons ter vervolginge van de Raeden Fiscael.

V I I I

De Inventariffen ingebrogt zynde, ende de overlevring van het gene daer inne gemeld staet, gebeurt zynde, elken Comité zal voorzien om de wettige schulden te betaelen, daer elk Broederschap van hun ressort zoude kunnen mede belaft zyn, voor zoo veel nochtans de middelen van elk Broederschap, het zullen toelaeten, maer den Comité en zal om deze Schulden te betaelen niet mogen vervremden eenig grond-goed of voor zulk geägt van de zelve Broederschappen, gelyk ook niet kwyten de Cappitaelen mer de welke deze Goederen belaft zyn; en zoo wanneer eenen Comité eenig twyffel zal hebben raekende het betaelen van eenige schuld, hy zal, den voorval uytdrukkende, zich mogen adrefferen tot Ons Gouvernement.

I X.

Wy substitueren in de plaets van de Broederschappen die Wy afgeschafft hebben by dit tegenwoordig Edict, een eenig en eenigste Broederschap in alle onze Nederlandfche Provincien, onder de benoeming van de *werkende Liefde van den Even-Naesten*, hebbende voor Patroon, den Zaeligmaeker J. C.

X.

X.

Wy willen dat dit Broederschap tot uytvoeringe van zyne Instellinge verdeelt worde in zoo veel particuliere associatiën, als'er Parochiale Kerken zyn in elke Stad, Vlek ende Dorp, in welke Parochien, die de welke van deze associatie zullen willen zyn, zich zullen mogen doen inschryven als Lidmaeten van het nieuw Broederschap.

X I.

Wy beveelen ten dien eynde aen de Pastoors, Kerk-meesters ende Arm-meesters eenen besonderen Register te houden, in den welken alle de gene die zich zullen willen associëren in 't nieuw Broederschap, zullen ingeschreven worden.

X I I.

Het oogwit van dit nieuw Broederschap zynde om de waere arme behulpzaam te wezen, zoo by middel van het vraegen van aelmoessen wegens de nieuwe Gebroeders, als by middel van de vrywillige contributie, en het geniet van de Grond-Goederen, Renten, Actien, Credieten, liggende Geld ende welkdaenige meubiliaire effecten toebehoort hebbende aen de vernietigde en afgeschafte Broederschappen, naer afkorting van de Schulden, gelyk hier boven gezeyt is; Wy ordonneeren dat alle de Grond-Goederen, Renten, Actien, Credieten, liggende-geld, mobiliare effecten, Tittels, Acten en Pampieren van elk Broederschap die zal afgeschafte geweest zyn in de uytgestrektheid van eene Prochie, overgelevert worden met desselvs Inventaris aen de gene die zullen aengefelt geweest zyn wegens het nieuw Broederschap in de zelve Prochie door die van de Comité, die de zelve zullen ontfangen hebben van de Overste ende Directeurs van de vernietigde en afgeschafte Broederschappen.

X I I I.

Het nieuw Broederschap zal, voor zoo veel het Geestelyk aengaet, onder de toezigt van de Bisschoppen Diocefaen zyn.

X I V.

Zoo haest als'er in elke Prochie een genoegsaem getal van leverige perfoonen voor de liefde van den Evenaelten zich

B

zullen hebben doen inschryven in het nieuw Broederschap, de ingeschrevene zullen onder hun eenen Oversten van het Broederschap en twee helpers kiezen, aen de welke Wy beveelen te maeken, gesaementlyk met de Arm-Meefters ende Directeurs van den H. Geest, eene opneming van het gene zal voorts gekomen zyn uyt den hoofde van de afgeschafte Broederschappen in de uytgestrektheid van de Prochie, en van het gene toebehoort aen de Taefels van den Armen ende van den H. Geest.

X V.

Het beloop of import van alle deze voorwerpen hun bekend zynde, Wy willen dat zy binnen den termyn van dry maanden naer de publicatie van het tegenwoordig Edict, van de zelve eenen Staet generael maeken.

X V I.

Wy zullen voorzien om naedemael aen elke Prochie te doen geworden voor de Lidmaeten van het nieuw Broederschap, de Instructien die besonderlyker zullen moeten vaststellen zyne schikkinge, de te volgene regels voor 't invoerden van de aelmoessen, voor het ontfangen van de vrywillige Contributien, voor de administratie van de Goederen die alreede aen de Taefels van den Armen en van den H. Geest toehooren, en van de gene die voorts gekomen zyn van de afgeschafte Broederschappen, gelyk ook de manier die zal moeten achtervolgt worden, om te verzekeren dat alles zal besteed worden tot de behulpsaemheyd van de waere Arme, tot hunne onderwyzinge, en voor zoo veel doenlyk, tot de stigtinge van schoolen t'hunnen behoefte.

Ontbieden daerom ende beveelen aen onze zeer lieve ende getrouwe, die Hoofd en Presidenten ende Luyden van onze geheymen ende grooten Raeden; die Cancelier ende Luyden van onzen Raede van Brabant; President ende Luyden van onzen Raede van Luxembourg; Cancelier ende Luyden van onzen Raede van Gelderland; Gouverneur van Limbourg; President ende Luyden van onzen Raede van Vlaenderen; die Hoofd-Bailliu, President ende Luyden van onzen Raede van Henegauw; die Gouverneur; President ende Luyden van onzen Raede tot Namen;

President-Grooten-Bailliu ende Luyden van onzen Raede van Doornik ende van het Doorniksche; Schouteth van Mechelen, ende alle andere onze Justicieren, Officieren ende Onderdaenen die het aengahn mag, dat zy dit tegenwoordig Edict onderhouden ende achtervolgen, ende het zelve sijnptelyk doen onderhouden en achtervolgen: *Want 't ons alzo geliefi.* Des t'oirconden, hebben Wy aen dit tegenwoordig Edict doen hangen onzen grooten Segel. Gegeven binnen onze Stad Brussel den 8. dag der maend April in't jaer ons Heere 1786. ende van onze Ryken, te weten van het Rooms-Keyfer-ryk het 23.de, van Hongarien ende Bohemen het sesde Was gearapheert, *Kulb. vt. leeger stont By den Keyzer ende Konink in zynen Raede onderteekent De Reul*, ende den grooten Segel van Zyne Majesteit, gedrukt in rood Wasch, daer aen uythangende in dubbelen steert van Parkement.

INVENTARIS

Van alle welkdaenige Goederen, Inkomsten en Lasten van het Broederschap van . . . . . gestigt in de Kerk of Kapelle van . . . . . in de Stad, Vlek of Dorp van . . . . . opgesteld door ons Overste ende Directeurs van het zelve Broederschap, ingevolge het Edict van Zyne Majesteyt van den 8. April 1786.

INKOMSTEN.

EERSTE KAPITTEL.

Grond-Goeders.

1.° . . . . . Bunder Lands gelegen tot . . . . . verhuert aen . . . . . by Huercedulle van den . . . . . voor eenen termyn van . . . . . ter fomme van . . . . . s'jaers.

2.° *Idem ten opzichte van de Weyden.*

3.° Eenen Bosch gelegen tot . . . . . groot . . . . . die jaerlyks, (naer advenante van tien jaeren) heeft uytgebracht de fomme van . . . . .

4.° Eene Thiende in de Prochie van . . . . . die jaerlyks uytbrengt volgens het product van tien jaeren; de Somme van . . . . .

5.° Een Huys in de Stad, Vlek of Dorp van . . . . . verhuert aen N. . . . . by Huercedulle van den . . . . . voor eenen termyn van . . . . . ten pryze van . . . . .

TWEDE KAPITTEL.

Cheynsen, Renten, en Actieve Obligatien.

1.° Een Cheyns ofte andere Grond - Schuld, bestaende in . . . . . waer mede *zulk of zulk* Goed tot . . . . . gelegen belaft is, en nu beseten door . . . . .

2.° Eene Rente van . . . . . Guldens ten Capitaële van . . . . . Guldens, geconstitueert by Acte

C

van den . . . . . behoorlyk bepand op . . . . .
tot lafte van . . . . .

3.º Eene personele Obligatie van . . . . . Gul-
dens tot lafte van . . . . . waer van hy den In-
terest betaelen moet à rate van . . . . .

4.º Eene pretentie van . . . . . Guldens tot
lafte van . . . . . uyt den hoofde van . . . . .

DERDE KAPITTEL.

Liggende Geld.

1.º Gevonden in kasse de volgende Sommen in *Goud*,
te weten in . . . . . Souvereynen &c. . . . .
in *Silver*, te weten in Ducatons &c. . . . .
in *Koper*, te weten in dobbel en enkel Oorden.

VIERDE KAPITTEL.

Meubiliaire Effeeten.

1.º Zulk of zulk stuk Silverwerk.

*Alle de Stukken Silverwerk by separaete artikels uytge-
drukt geweest zynde, dan moet ook by separaete artikels vol-
gen al wat onder de Denominatie van meubiliaire effeeten
gerekent word.*

VYFDE KAPITTEL.

Het Broederschap besat nog op den eersten Januarii van
het tegenwoordig jaer 1786. maer en heeft nu niet meer de
volgende Objecten te weten:

*Hier moeten uytgedrukt worden by separaete artikels de
Grond-Goeders, Renten, Actien, Credieten, liggende-Geld en
Meubiliaire Effeeten, welkdaenig die mogen wezen, die het
Broederschap nog bezat op den eersten Januarii 1786. en die het
zelve Broederschap t' setert dien tyd kan vervremd hebben, uyt-
gegeven of in bewaerenis gegeven: aen elken artikel moet
uytgedrukt worden de oorzaeke van de vervremdinge, van den
uytgeef, of van de bewaernis-gevinge, en de Koopers of Ver-
krygers, Depositarijen en Behouders moeten genoemt worden.*

L A S T E N .

E E R S T E K A P I T T E L .

Lasten uytgaende op Goederen van t. Broederschap.

Men moet in dit Kapittel beroepen, artikel by artikel, de Landen, Weyden, Boffchen, Tienden en Huizen overgegeven in het eerste Kapittel van de Inkomsten; wanneer daer eenige Lasten op uytgaen, deze Lasten moeten uytgedrukt worden zoo dat'er het import van gedetermineert worde, dat'er de oorzaeke van uytgedrukt worde, en dat'er verklaert worde aen wie deze Lasten schuldig zyn, gelyk ook het tyd-stip van de leste betaeling.

T W E E D E K A P I T T E L .

Personele Lasten.

1.° Eene Rente van . . . . . gemaekt by Acte van den . . . . . ten Capitaale van . . . . . ten voordeele van . . . . . waer van het leste jaer is betaelt geweest den . . . . .

2.° Eene Somme van . . . . . schuldig aen . . . . . ingevolge eene Obligatie van den . . . . . waer van den Interest betaelt is tot . . . . . den . . . . .

3.° Eene Somme van . . . . . schuldig aen N. . . . . uyt die of die oorzaak, uyt te drukken.

4.° *Dan moeten'er uytgedrukt worden artikel naer artikel de Fondatien of Diensten die niet geëcht en zyn aen de Goederen van het Broederschap, van de welke het Broederschap zich kan belaft hebben voor genote giften of weldaeden, daer moet uytgedrukt worden waer in deze giften en weldaeden bestaan hebben, en wa'er noch van in wezen is, ten behoeve van het Broederschap.*

D E R D E K A P I T T E L .

Van de Titels, Acten, en Documenten.

1.° Eenen Act raekende zulke of zulke Goed.

C 2

- 2.º Eenen Act raekende *zulke ofte zulke Actieve Pretentie.*
- 3.º Eenen Act raekende *zulke of zulke Passive Pretentie.*
- 4.º Eenen Act raekende *zulke of zulke Fondatie ofte Dienst* die het Broederschap belaft is te doen *exonereren.*

Gedaen en gebefoigneert by de ondergeteekende Overfte en Directeurs van het Broederschap uytgedrukt in't hoofd van den tegenwoordigen Inventaris den . . . der maend . . . van 't jaer 1786.

T O T B R U S S È L,
By *Pauwels*, Drukker van *Zyne Majesteyt*, op de
groote Merkt.

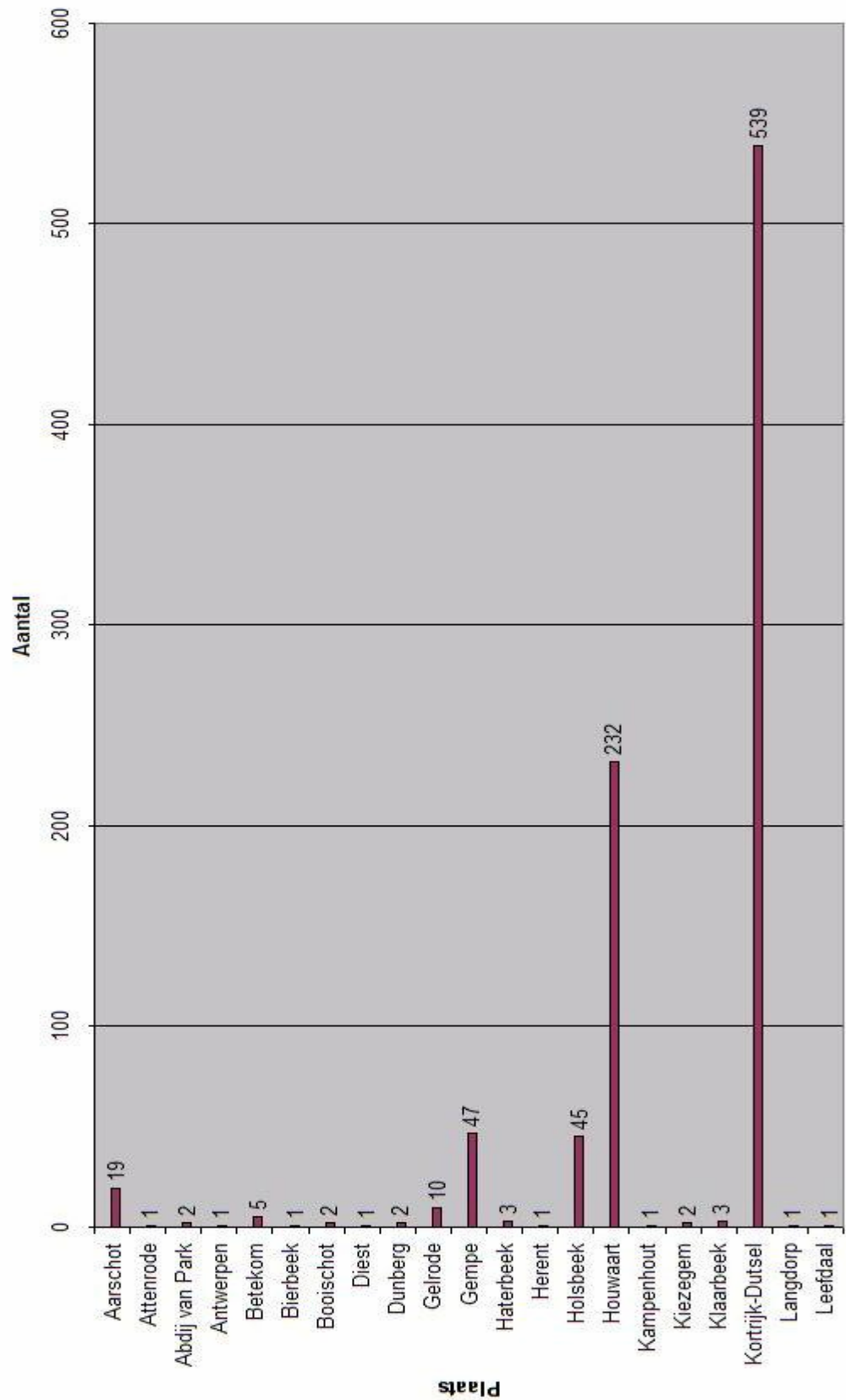

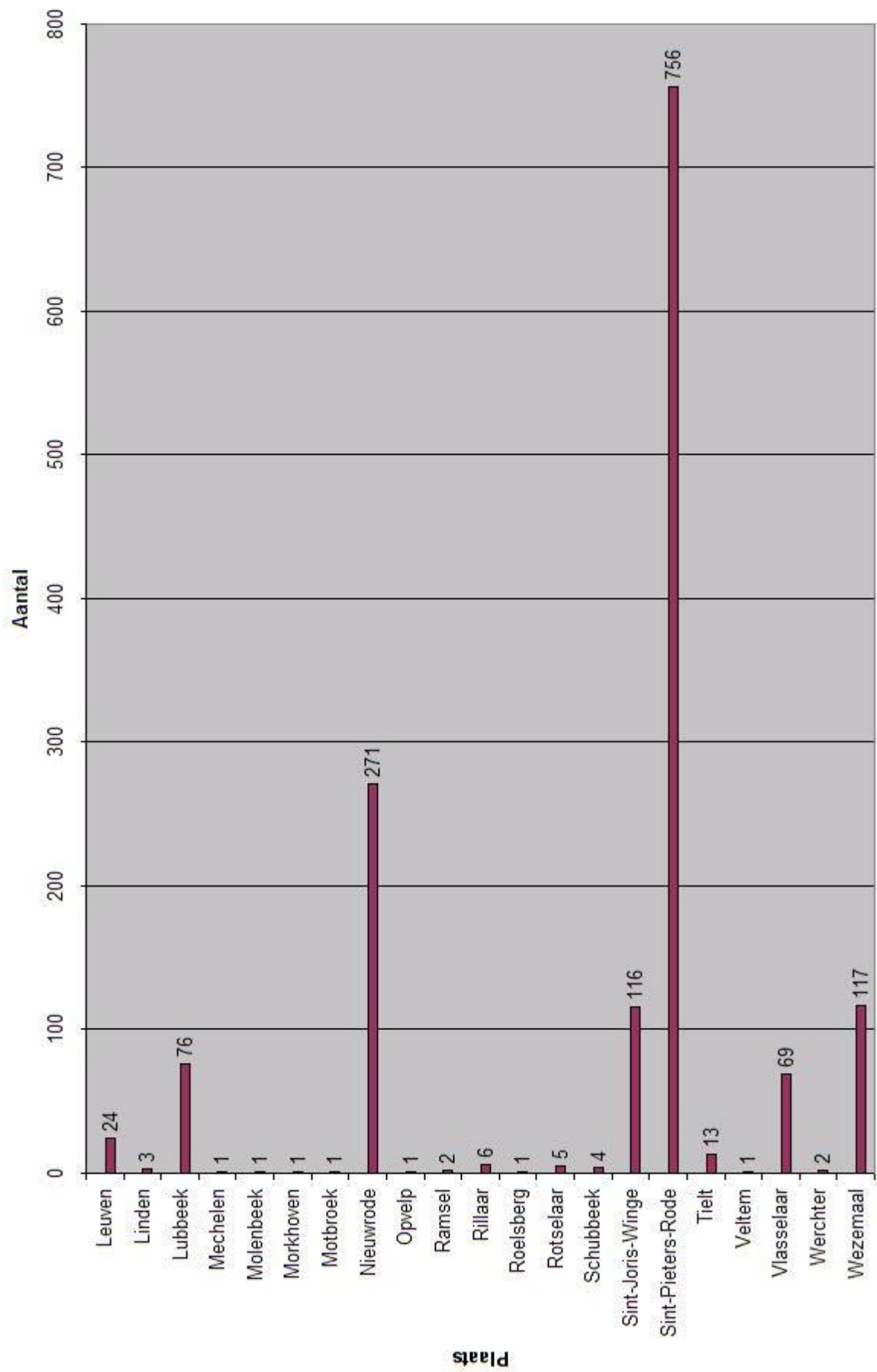
Prys: dry Stuyvers.

Bijlage 2: de geografische verspreiding van de leden van de Broederschap der Gelovige Zielen te Sint-Pieters-Rode

Geografische herkomst van de leden van de Broederschap van de Gelovige Zielen te Sint-Pieters-Rode

Bijlage 3: schilderijen in broederschapsregisters

De Broederschap van de Zoete Naam Jezus te Evere⁴⁵⁰

⁴⁵⁰ R. A. A., KAB., nr. 37 895, register van de Broederschap van de Zoete Naam Jezus.

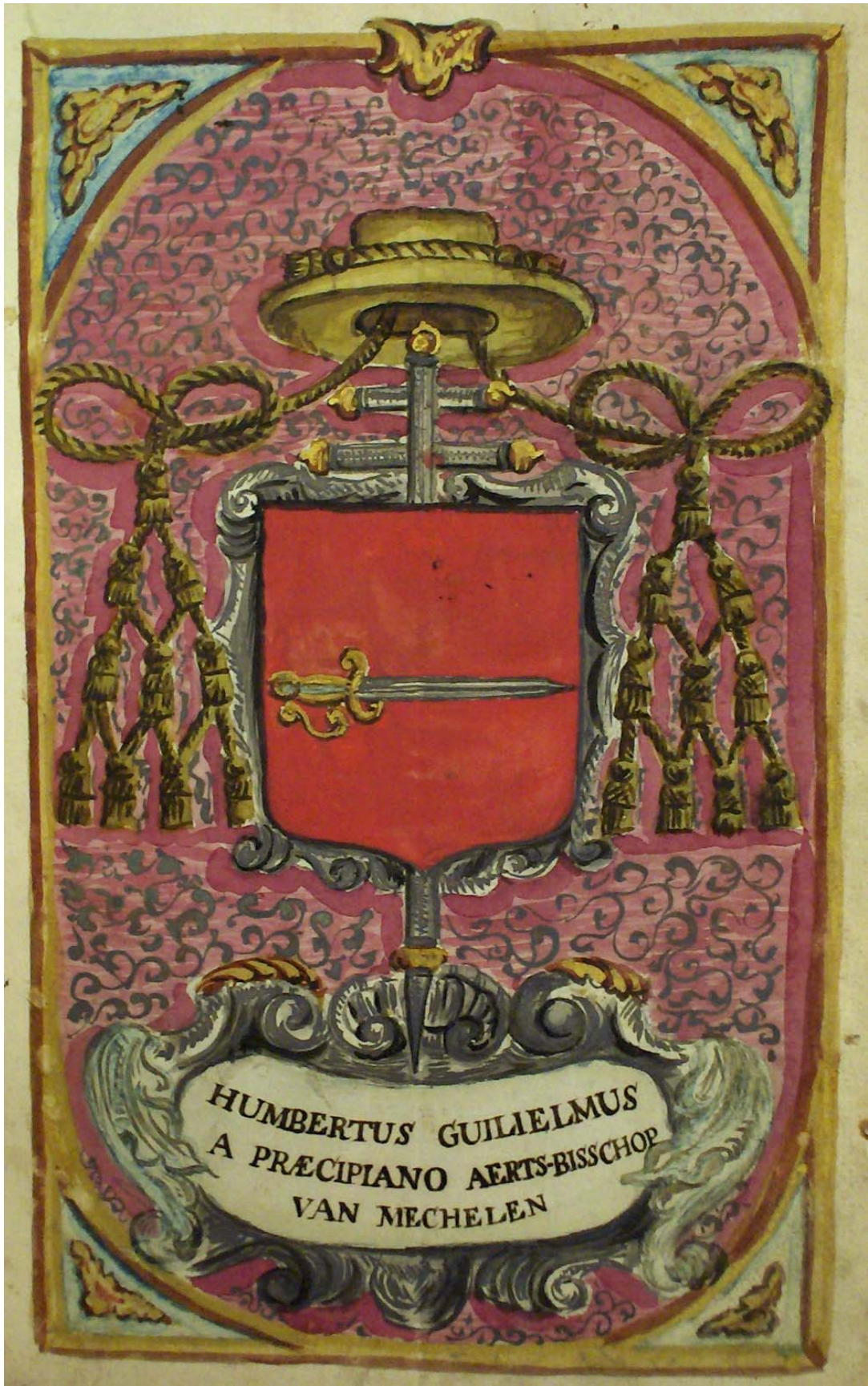

Si quid petieritis Patrem in NOMINE meo, dabit vobis. 7. 16. 23.

⁴⁵¹ R. A. A., KAB., nr. 31 268, register van de Broederschap van de Gelovige Zielen met ledenlijst en statuten.

HUMBERTUS GUILIELMUS
A PRECIPIANO AERTS-BISSCHOP
VAN MECHELEN

⁴⁵² P. A. O., nr. 227, register.

Bijlage 4: statuten

Statuten van de Broederschap van de Gelovige Zielen te Nossegem van 1682⁴⁵³

- 1) Alle de gene dewelcke hun selven willen laeten inschrijven in dit voors. Broederschap moeten hun stellen in staet van Gratie.
- 2) Op den selven dagh ofte mette eerste gelegentheijt, sullen sy ontfangen het lichaem des Heeren tot troost van die sielen int vagevier.
- 3) Tot dese intentie sullen sij dickmael te bichten ende te commvnie gaen, en ten minsten alle drye maenden verdienen de Aflaet van dit Broederschap van syn Heijlicheyt (...).
- 4) Soo wanneer den tydt permitteert sullen sy dickmael inde weke misse hooren, synde aldaer indachtich de Geloovige sielen hun recommanderende aen de Bermerticheyt van Godt door het h. sacrificie ende verdiensten van Jesus Christus onsen verlosser, dit sal gewoenel(yck) geschieden corts naer die elevatie, als wanneer den preister haut sijnen memento voor die overleden.
- 5) Alle maendaegen wesende den eersten van(de) maent, salmen doen een gesonge Misse van Requiem voor die Geloovige sielen in de welcke de Broeders ende Gesusters sullen tegenwoordich syn.
- 6) Die Broeders ende Gesusters sullen daegelycx lesen tot solaes van(de) geloovige sielen den profundis ofte wel dryemael eenen paternoster, ende Ave Maria.
- 7) Passerende op het Kerckhoff ofte ingaende inde kercke sullen sy lesen, eenen paternoster, ende Ave Maria: wenshende aen die geloovige sielen de eewwige ruste.
- 8) Het selve sullen sy doen t' savonts soo wanneer datmen die klokke klipt, naer dat sy gestort hebben hun ordinaris gebet.
- 9) Soo wanneer jemandt van dit Broederschap moeste berecht worden, sullen ons Heer vereeren met hunne tegenwoordicheyt, is het saecken het selven gevoegelyck can geschieden.
- 10) Ende ingevalle jemant quamp afflyvich te syn van die Broeders ofte Gesusters, soo sullen sy tegenwoordich wesen inde diensten dewelcke geschieden voor de overledenen.
- 11) Tot laeffenisse vande overleden sullen de confreers lesen, een Roosenhoijken, ofte een misse hooren, ofte lesen den seven psalmen ofte eenige andere devote gebeden.
- 12) Vanwegen dese Confraterniteyt salmen doen voor elcken overleden eene misse van Requiem.
- 13) Hier (...) dat dese Regels niemant en verobligeert (...) maer die de (...) sullen onderhouden, sullen oock genieten de verdiensten, afflaeten ende privilegien aen dit Broederschap gelyck, door syn Heylicheyt Innocentius X, Paus van Roomen.
- 14) Wij reserveren aen ons ende aen onse successeurs de macht vande voors. Regulen te mogen verminderen, vermeerderen ende veranderen, gelyck wy [ofte onse] successeurs dat sullen goet vinden.

---

⁴⁵³ R. A. L., KAB., nr. 32, bisschoppelijke bul met de regels van de Broederschap van de Gelovige Zielen (1682).

De statuten van de Broederschap van O.-L.- Vrouw van Goede Wil te Sint-Agatha-Rode van 2 juli 1717⁴⁵⁴

Wetten en ordonnantie, voorgesteld aen het Broederschap onder de Aenroepinge van de Alderhh. Maghet Maria Van Goeden Wille. Wiens (beldt) in de kercke Van St Achtenrode int Jaer 1704 Ver heven is, en opgericht is het broederschap

Ten eersten, Alle broeders en mesusters des broederschap sullen hun nen Naem laeten Inschrijven in den boeck en trachten te onderhouden dese volgende wetten, alles nochtans sonder schult

Ten tweeden: Sullen sij in de Voors[seide] Kercke op alle feestdaghen van ons L. Vrouw inden goddelijcke dienst tegenwoordigh sijn, en bidden met berauw over hunne sonden tot de gewoonelijcke intentie van onse moeder de h[eilige] kercke om den aflaet van 40 daeghen te verdienen.

Ten derden: tot meerder eere en glori godts en de Alderhh[eiligste] maghet Maria, en vervoorderinghe des Broederschap sal alle maenden eens geschieden een misse met de Benedictie van het Alderhh[eiligste] Sacrament op eenen passelijcke dagh, tot welcken dagh door den pastoor een ider sal genoot worden: die als dan sal wettelijck belet sijn, sal thuijs ten minsten bidden en het h sacrificie met den priester d[aer]'ten godt opofferen.

Ten vierden: Alle Jaren op de feestdagh van ons L. V. geboorten komende op den 8 dagh vande maendt september, sal gehouden worden de jaerlijcksche Verheffinge van ons L. Vrouwe onder den tittel van Goede Wille, Wiens beldt in de processie van 4 jonghe Dochters, die Ingeschreven sijn in het broederschap, sal omgedragen worden, vergeselschap met alle de broeders en met susters, ten waere eenighe als dan wettelijck belet waeren.

Ten vijfden: sullen alle broeders en mesusters contribuieren Jaerlijckx eenen silveren penninck naer hunne macht tot verschot, onderhaut van het beldt van ons L. Vrouw en oock voor het wasch dat in de Goddelijcke diensten op haere feest daeghen en processie, sal ontsteken worden.

Ten zesden: Als de broeders en mesusters komen te hooren dat jmandt van het Broederschap sieck is, en Van den h[eer] pastor gerecommandeert wordt, sullen sij voor den siecken bidden, en oock trachten te vergeselschappen de berechtinge. Verdienende 100 Daghen aflaet, verleent door den paus van Roomen, en 40 daghen vergunt van den Aertsbiscop van Mechelen.

Ten 7sten: Als Jmant van de Broeders oft me-susters soude komen in den heere te sterven, sullen de Andere me-broeders en susters met het lijck gaen, oft ist dat sij wettelijck beledt sijn, sullen ten minsten voor de salighijdt van den overleden bidden, oft een misse hooren.

Ten 8sten: Alle Jaren sal der en misse van Requiem gesongen worden voor alle overledene broeders en me-susters op den dagh komende naest den feestdagh van de onbevleekte ontfanckenisse van de Alder hhste maghet Maria, tot welke misse een Jder een, n(ie)t wettelijck beledt sijnde, sal compareren.

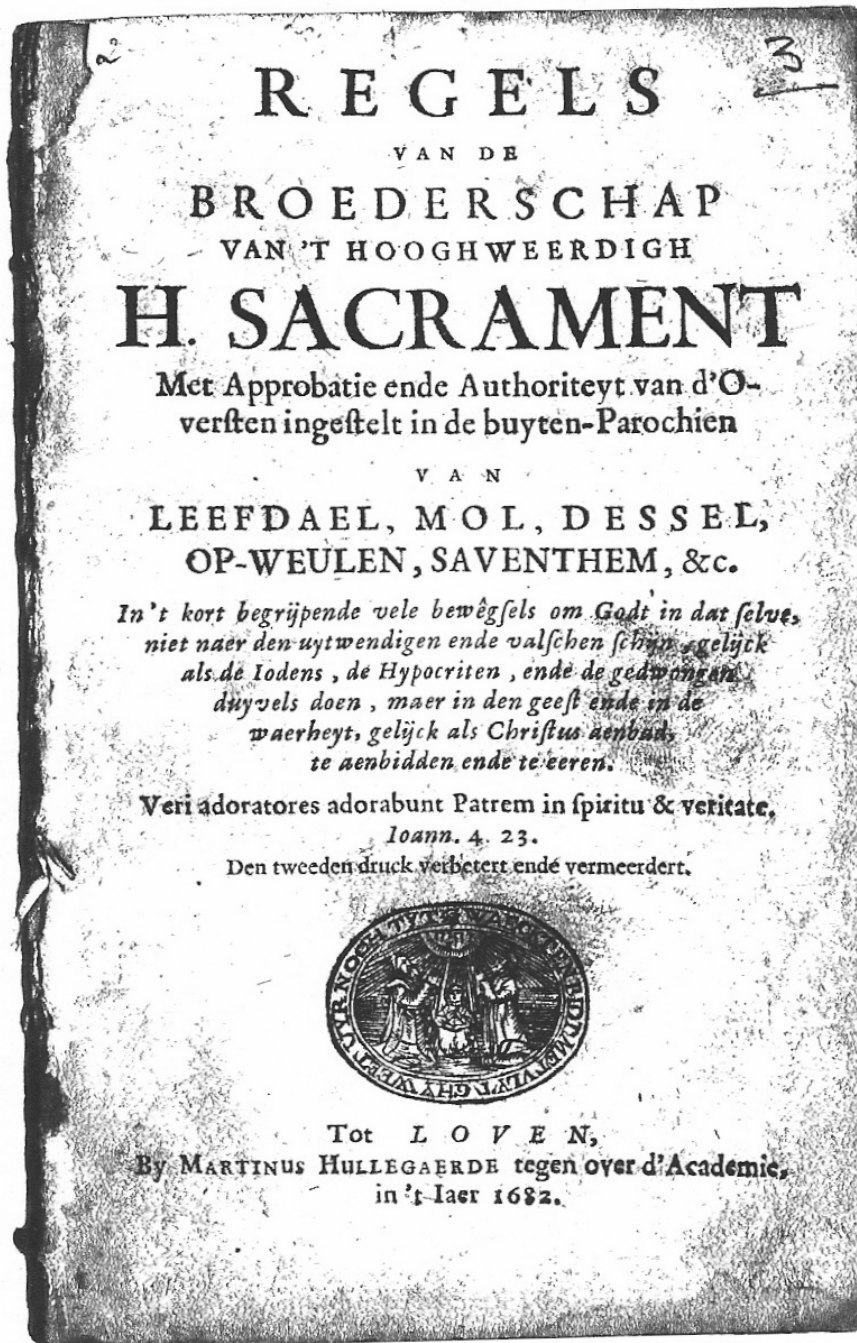
⁴⁵⁴ R. A. L., KAB., nr. 33 937, Goedkeuring van de oprichting van de Broederschap van O.-L.-Vrouw onder den tittel van Goeden Wille door de aartsbisschop, met statuten en een lijst van de leden (1704-1716).

sequitur et est talis condonantia der
Broederschap was h. Crump rustende te Korbeek
Enverloo ~~de~~ ~~verste~~ dat Broeder & Suster die tijd
der broederschap sulles commes segulding sulles sijn te commes
Op des heyligen Crump daeg des dardes daeg binnes mure
der processies mother vaens Ende gant met der proces
gande tot dat heylig Crump ondergely sal worden
Endesoo wie dese gebroederschap daere die sal
verboens es galf pond was off twee & een
galfnes Amner daer voore Alen sulles noch broeders
& suster segulding sijn te commes sene affaer als
Wombord was Broederschap dat ordinens sulles tot
Korbeek Enverloo Ende kerke te misse tye on
daer te doone es staergetye voor alle broeder &
suster die binnes dyes faere off voorledes faere ge
torhes sijn / Ende daer te bronger sene sinder penninc
off te seyden also verne als se seck off cranch off

⁴⁵⁵ R. A. L., KAB., nr. 23 161, brief betreffende de Broederschap van het H. Kruis, 1520.

off buyse lande waerde, & soo vore gherinne gebroeker
waerde die sal verboens es salff pondt waer Ende
waerde als vore Ende sulles die sijn monboire dese
voorseyde offer ontfange, & daeroff voldees daerkerke
was vdyne broot & waese also vore dese bruderschap
aduyt & oock des yffroegias & des Corbe voor pondt
aerboyt ker wedeliker wyse also in des oerdomme
sal & die onerbake bliues ker profyse was h. Cuyne
ghes sulles die sijn suster & broer seculdie sijn d'ys sonde
daer als dat haergete geas te ker domme maeltide
ker plaesse daer die sijn monboire d'ys beroyt sulles ghes
Ende dat alle broer & suster op d'ys maeltide ver-
gaedert synde betakes sulles g'z quote, also dat gedraeg
sal was sonder vooch misse, d'ems alle vooche
Ende kerke was Corbe onerbo op des h. Cuyne
des sal ker voochdyent des h. Cuyne & sachtent
der broers & suster Ende bruderschap synde
Alse of hemant ker dit bruderschap waerde
& ker maeltide met es quadme sal seculdie sijn op
ker logge des monboire also vore als sone quote
gedraegende te. Alse noch sulles alle broer & suster
die Ende sijn bruderschap comms sulles was tuncom
met g'nes, Ende soo vore daer tuncomms te
& daermit gas wilt die sal metes g'nes es salff
pondt waer Ende waerde als vore met d'ens ker
ker was misse & maeltide Alse als sonige ker
broer of suster compt was lyff ker doot sulles
seculdie sijn des h. Cuyne ker belaste es oock off es
tuncome also g'z dat gelie in sal off ker minste
es pont waer offe vyff ker daer vore

Herz off einige brüder off fuster stert @ te Convent
begradend wordt soe sulles beide die monchois sendig
sye te comen Ende herde @ die meter bandes selles
for adde done Herz off einige was monchois gide =
tune versuometen waer @ Ende @ waerke gade
dat sy daeris verhoer sal elche reyse dyes pleche
Herz sulles die sy monchois ontfangen @ ontfangen
@ daer was alle daer veltige zocheninge des Herz
sulles die sy monchois sende knaepes selles tot funder
sepe @ dyes loone naer ad honant was syne dichte
Herz off einige brüder off fust Ende maeltijdt sy
funde fust off kyninge gades dat sy als dan dithers
sulles sende salne @ myner selche reyse also dithers
als dat geboer sal off de monchois daerast calenging
Vnde nos Commodatus Epus Aodidus prohibitis visis et
cuius matura deliberatione perspectis prescriptis conditio-
nibus et clausulis, easque laudabiles esse cognoscens
et ad honorem Dei Omnipotentis ac salutiferi Crucis
Dni nri Iesu Christi tendentes illas gratas ratas atque
firmas habentes atque desiderantes summopere salutife-
raris Crucis Dni nri Iesu Christi laudibus precibus excolli
et venerari supplicationi prescript. significans tamquam
tunc et rationi consue fac vice favorabiliter

⁴⁵⁶ G. DE METSER, *Regels van de Broederschap van 't hoogwaardigh H. Sacrament met de approbatie ende autoriteyt van d'Oversten ingestelt in de buyten-parochien van Leefdael, Mol, Dessel, Op-Weulen, Saventhem, &c.*, Leuven, 1682.

REGELS
VAN DE
BROEDERSCHAP
VAN 'T HOOGHWEERDIGH
H. SACRAMENT.

I.

UNden eersten, de gene die 't believen sal te komen in dese Broederschap, sullen op den dagh van hun ontfanging devotelijck gecommuniceert hebbende, maken een sterck propoost van 't Hoogh-weerdigh H. SACRAMENT voortraen in groote weerde te houden; ende aen den Verlosser des werelts om sijn overgrootte macht, liefde ende weldaden, daer-in aen den mensch betoont, een groote eerbieding, weder-liefde en danckbaerheyt te bewysen.

I I.

Tot dien eynde sullen sy alsdan met vollen en beraden wille door een openbaere Belijdenis, in de tegenwoordigheyt van 't Hooghweerdig, aen den voet van den hoogen Altaer, in handen van den Heer Pastoir oft iemand in sijn plaetse gestelt, voor goet ende van weerden houden 't Verbondt 't welck sy in 't H. Doopsel met Godt gemaect, ende door den mont van hunnen Peter (om datse alldoen noch minder-iaerigh waren) uyt gesproken hebben; als wanneer sy den duyvel, met alle sijn wercken en pomperijen hebben

A 2

ver-

Regels van de Broederschap

4 verfaect, ende openbare Professie gedaen van de Christelijke Religie, om in de selve eenen Godt in dry Persoonen met een stantvastig geloof, hope, ende liefde-ewewelick aen te hangen, ende uyt kracht van dien alle sijn geboden getrouwelijck te onderhouden. Welcke Professie gedaen zijnde, sullen aldaer publieklijck Jesen oft in hunnen naem hooren lesen het gewoonelijck Gebedt, op 't eynde van dese Regels by-gevoegt, om daer mede te doen hunnen intrede in dese Broederschap, met inschrijving van hunne naemen.

I I I.

Ten 3. Sullen alle de ingeschreven trachten tegenwoordig te zijn metter daet, oft ten minsten metter heiten (ist dat sy door hun werck oft andersins belet zijn) in de Misse, diemen alle Donderdagen sal singen ter eeren van 't Hooghweerdig; ende devotelijck mede gaen den kleynen omganck, diemen doen sal naer de Misse, binnen de kerck, singende terwyl den Lof sancck: *Pange lingua gloriae*: Ende insgelijcks in 't Avont-los om onder den sancck van den Psalm: *Deus miseratur nosri, & benedicat nobis*: aen die woorden: *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus*: van hunnen Goddelijcken Meester ende Salighmaker sijn H. Benedictie te ontfangen.

Insgelijcx sullen sy trachten (als 't gevoegelijck kan geschieden) met licht of sonder licht te vergeselichappen 't Alderh. Sacrament, als 't by de siecken gedragen wordt besonder 's avonts; als-wanneer de gene die niet verre van de Kerck en woenen, sullen sijn wederkomst met devotie verwacht hebbende, uyt hunne huysen met licht voorgaen tot in de kerck toe, om aldaer de goddelijcke benedictie van hunnen Heer JESUS CHRISTUS den oppersten Priester van den alderhoogsten Godt, te ontfangen.

I V.

Ten 4. Sullen alle Donderdagen lesen vyfmael *Pater noster*, en *Ave Maria*, voor alle Broeders en Sueters in 't gemeyn;

van 't Hoogh-weerdigh. H. Sacrament.

meyn; op dat sy met hun Kinders: Dienst-boden en Bestialen, door de gratie en bescherming van ~~alder~~alderheyligste moegen bevrijt zijn van alle toevastige, ~~Merse~~Merse ende overvallig van alle sienlijcke en onsenlijcke Crachten; ende dat sy met Godt en met malkanderen samen in liefde, vrede ende eenigheyt mogen leven; volgens het gebot van Christus aen sijn Apostelen, ende door hun aen ons gegeven terstont naer de 4. instelling van 't Alder-heyligste SACRAMENT, alwaer 't selve tot dry reysen toe herhaelt wordt. Welck gebot de eerste Christenen dagelijcks communicerende schynen voor een alderbesonderite bereyding gehadt te hebben, aengesien dat den H. Geest 6. in de Wercken der Apostelen van hun seght, dat de Geloovige, al-hoe-wel menighvuldig zijnde, hadden even-wel maer een hett, ende een ziele. Om desen geeft van Liefde beter uyt te wercken,

V.

Sullen sy, ten 5. dickwils, maer besonderlijck Dondersdachs, overdencken dat het Hooghweerd. van de HH. Vaders genoemt wort 't SACRAMENT *van de Christelijcke vereeningh*: In den eersten om dat Christus het selve heeft ingestelt in sulcke saken 6. die van *vele een* gemaect worden; Te weten, onder de gedaente van Broot, 't welck van *vele* graentjens 't samen gevoegt, samen gemalen, ende 't samen gebackten wort in *een* selfse Broodt, ende onder de gedaente van Wijn, die uyt vele Druyfkens uyt-geperst te samen vloeyt in *eenen* drancck des Kelcx. Daer-en-boven om dat hy 't selve heeft ingestelt by manier van Spijse en Drancck; inder-voegen datter door de Communie weerdelijck geput zijnde, wy in hem ingehaelt, ingelijst, ende geestelijck overgeset worden, als in eenen selven Mystiken Persoon, volgens de leering van de HH. Vaders d. van welcken Persoon Christus

A 3

a. Ioan c. 13. v. 34. & c. 15. v. 12. & 17. b. Act 4 v. 32.
c. Aug. tractat. 26. in Ioan. sub fine d. Aug. l. 3. de doct.
Christiana c. 31. Chrysost. in Psalm. 112. & c. Greg. 14. moral. c. 13. & l. 23. c. 1. & 25. c. 9.

Regels van de Broederschap

6 flus is het hoofd, ende wy, met het geselschap van alle sijn Heyligen, soo op der aerden, als in 't vagevyr ende in den hemel, zijn de leden, ende sijn H. Geest is als de ziele, ende den bandt van onse vereening met hem, ende diën-volgens met malkanderen.

V I.

Ten 6. Soo is in dese vereening oock besonderlijck ende boven al te bedencken, dat dit H. SACRAMENT is het eerste *Sacrisfice* van de nieuwe wet, in 't welck vervult ende begrepen worden al de menigvuldigheden der Sacrificien van d'oude wet; ende in 't welck ons de gemelde Christelijcke *Eendrachtigheyt* ten hoogsten aengedient wordt. Want in dit *Eenigh Sacrificie*, 't welck aen *Eenen* Godt alleen wort op-gedragen in den dienst van de H. Misse, Christus self is den *Eenigen* Autaer, de *eenige* Offerande, en den *eenigen* Priester, die als eenen waerachtigen Middelaer door dit Sacrificie des vredens ons met Godt versoene, ons met sich maect als *eenen* selften Persoon voor den welcken hy 't Sacrificie opdraegt, als *eenen* selften Offerande, die hy op draegt; ende als *eenen* selften Priester ende Middelaer, die de Offerande op-draegt. In den welcken alleen (naer den val van Adam) sijnen Vader sijn welbehagen hebbende, gebenedijt ons door ende in hem met alderhande benedictien, soo geestelijcke als lichaemelijcke; ende aenveert ons door ende in hem, als Mede-erfgenamen des erfdeels van 't eeuwigh leven; 't welck sijnen Sone ons in de mede-deyling sijn Bloets van 't nieuwe testament, toegeseyt heeft. Tot wiens besitting hy ons, naer dat hy ten oordeel sal gekomen zijn, met ziele ende lichaem dadelijck sal inleyden.

V I I.

Ten 7. Soo blijkt klaerlijck dat Christus in d'instelling van 't H. SACRAMENT ons aldermeest dese *Vereening* heeft willen indrucken; aengesien dat hy dat langh sermoon ('t welck hy naer den uytganck van Judas dede aen sijn Apo-

e. post S. Aug. S. Th. p. 3. q. 48. a. 3.

van 't hoogb-weerdigh H. Sacrament.

7 Apostelen, die d'eerste Communie nu ontfangen hadden) sluyt met een wonder vierigh gebedt tot sijnen Vader, seggende onder andere dese woorden: *f. Heyligen Vader (ick bid' u) bewaerse in uwen naem, diege my gegeven hebt: op datse EEN zijn, gelijk wy oock EEN zijn. Op datse alreger EEN zijn, gelijk gy Vader in my zijt, ende ick in u, ... Ick in hun, ende gy in my: op dat sy in EEN geconformeert zijn. Ende: Op dat de liefde, met de welke gy my lief gebadt hebt, in hun zy, ende ick in hun.*

V I I I.

Ten 8. Uyt alle de voorgaende, ende meer andere redenen (die wy om dese te korten voorby gaen) soo blijkt klaerlijck wat grooter verbintenis dat wy hebben, om in 't H. Sacrificie der Missen met een levende geloof, met een vaste hope, met een alder-onderworpenste eerbieding, en met een aldergrootste aendachtigheyt tegenwoordigh te zijn, lettende op al 't gene dat Jesus daer-in door den Priester voor ons doet, ende dat wy met hem, ende in hem doen, om 't selve voor ons aen sijnen Vader ontfangbaerder ende aen-genamer te maken.

I X.

Ten 9. Ende daerom is alnoch te bedencken, dat gelijckkerwys 't eynde van alle de menigvuldige Sacrificien van d'oude wet, wort bedeylt in vier principaelste Meyningen; soo oock dese vier van Christus en sijn H. Kerck besonderlijck te werck gestelt worden in 't alder-heylighste Sacrificie van de Misse.

L A T R E U T I C U M.

De eerste is om Godt sijnen Vader Godt-weerdelijcken te seren, ende te aenbidden. Dit eerbewys is gelegen in twee publike belijdenissen: Ten eersten, dat Godt is het oneyndigh, eeuwigh, ende opperste Wesen, waer van als eersten oirspronck ende begintel wy van niet geschapen zijn, ende

f. Ioan. 17. v. 11. v. 21. v. 23. v. 26.

8 Regels van de Broederschap

ende gedurig onderhouden ende betierrt moeten worden, oft souden anders den eersten oogenblick wederom in onsen niet verkeerem. Ten 2. dat wy ons aen dit Opperste Wesen, dat is, aen de heerschappye ende schick van sijnen Goddelijken wille, gewilliglijk ende yrt liefde in alles onderwerpen. Dit heeft Christus eerst gedaen als hy yrt den wille des Vaders ende medewercking van den H. Geest, voor ons ende voor onse saligheyt is Mensch geworden, ende voor ons de bloedige doot des Kruycen is gestorven. Welcke mysterien niet alleen overpeyst maer oock in dit onbloedig Sacrificie ge-ëeuwigt ende op een alderbesonderste maniere van onderworping volbrocht worden. Waer toe wy door den H. Apostel Paulus & vermaent worden, om oock in ons te gevoelen dat CHRISTUS JESUS in hem gevoelt, den welcken in gedaente Godt zijnde, ende vervolgens waerachtelijcken ende niet door Roof, sijns Vaders gelijcken, heeft sijn selven verniet, de gedaente van een slaef aen-nemende, ende den gelijcken geworden van eenen verworpen mensch heeft sijn selven verootmoedigt, onderdaenig geworden zijnde totter doot des Kruycen toe. Hier in soo blijkt klaerlijck hoe dat hy in desen ootmoedigen staet van onderworping in 't H. Sacrificie der Missen sijn selven als eenen gedooden Godt worpente voor de voeten van sijnen Vader, hem in den geest van dese verootmoeding meer eeren wederom geeft voor ons, als alle de menschen en de duyvels, die maer sijn schepfels en zijn, door de hooverdije van hun selfs Meester te willen zijn, van Godt gerooft hebben oft kunnen rooven.

X.

E U C H A R I S T I C U M.

Ten 10. Staet te bemercken dat sijn tweede meyning is, om Godt sijnen Vader in dit Sacrificie Godt-weerdelijcken te bedancken voor alle sijne weldaden, die hy ons, niet om onse verdiensten, maer yrt pure liefde gegeven heeft. Te

G. Philip. 2. v. 5. &c.

9 van 't hoogh-weerdigh H. Sacrament.

weten, niet alleen Hemel en Aerde, en al wat hy daer-in tot onsen dienft geschapen heeft; maer daer-en-boven sijn Liefde de willende gelijck als yrt putten heeft ons gegeven sijnen eenigen Sone, die sijn welbehagen, ende den H. Geest die sijn ongeschapen Liefde is. Ende dese onweederelijcke gifte geeft hy ons noch gedurig in 't Alderheyligste SACRAMENT; in 't welck sijnen Sone hem de selve Gifte naer de Consecratie tot danckbaerheyt voor ons wederom geeft. Ende hy dese in dank aenveert hebbende, geeft door hem wederom aen ons in de H. Communie, met alle hemelsche gratien ende benedictien; om dat hy met sijnen Sone ende den H. Geest, in ons blijven soude, ende wy in hem.

X I.

P R O P I A T I O R I U M.

Ten 11. Sijn derde meyning is, om ons door dit onbloedig Sacrificie met sijnen Vader volkomelijck te versoenen over alle onse sonden; hier-in aen hem voorstellende op den autaar van sijnen goddelijcken Persoon, ten 1. sijn lijf als voor ons gedoodt met de behouden teekenen van sijn heylige vyf wonden, als vyf voor ons sprekende monden; ten 2. sijn bloet aen 't kruys voor ons vergoten, als den prijs van onsen wederkoop, 't rancoen van onse verlossing, ende overvloedige voldoening van alle onse misdaden, wiens vergieting beter sprekt als die van Abel; b. ende ten 3. sijn ziele alstijt levende om ons voor te spreken in den geest van Priester ende middelaer, met alle sijn gebeden ende suchten, die hy met een sterck geroep ende vele traenen voor onse verzoening aen 't kruys opgedragen heeft, ende die in dit sacrifice naer d'ordre van Melchisedech tot conformatie van onsen peys ende vereening ge-ëeuwigt worden. Dese dry te samen maken de volmachtigde stemme, waer op David sijn ooghschijn te hebben in sijnen 41. Psalm seggende: *Den afgront* (van onse sonden) *aenroep den afgront* (van de goddelijcke bermhertigheyt) *in de stemme van uwe bloet-sny-sens*

h. Hebr. 7. 25. *ibid.* 12. 24. &c. 5. 7.

B

10 *Regels van de Broederschap*
 sen, sonder ophouden voor ons aanroepende: Genaeÿ, genaey
 van een volmaecte bekeering, ende geen recht van de ver-
 diende verdoeming.

X I I.

IMPETRATORIUM.

Ten 12. Sijn vierde meyning is om door dit Sacrificie in
 den geest van gebedt van sijnen Vader te verkrijgen onse
 saligheyt, ende al dat wy daer-toe van doen hebben; te we-
 ten (boven de voorseyde vergiffenis van sonden) hulp en
 bystant, om door de gedurige bekoringen van den duyvel,
 de werelt ende ons eygen begeerlijckheyt, niet wederom in
 sonde te vallen; maer door een overwinnende ende stant-
 vastige liefde in de onderhouding van sijn geboden totter
 doot toe te volherden. Daer en boven om dat in ons (oock
 door de H. SACRAMENTEN van het Doopsel ende Peniten-
 tie gerechtveerdigt zijnde) noch inblijft als een brantmerck
 van ons eerste overtreding, onse begeerlijckheyt, die al-
 hoewel eygentlijk geen sonde en is, nochtans van de sonde
 voortgekomen zijnde ende ons weder tot sonden verwe-
 kende, aen Godt niet en kan behagen, noch met ons in de
 saligheyt ingaen; soo soeckt hy in dit Sacrificie voor ons te
 verkrijgen een gedurig-aenwaffende liefde, de welke dese
 begeerlijckheyt allenskens overmeestert; op dat wy, de selve
 hier in 't vier van den geest van Penitentie te niet doende,
 niet en souden behoeven uytgebrant te worden hier nae-
 maels in het Vagevier. Om dese vierde meyning wort het
 H. Sacrificie door den H. Geest in de Wercken der Aposte-
 len ^b. genoemt het *Gebedt*: ende het Gebedt des Heeren
 oft den *Pater noster* wort ons hier-in solemnelijck gesongen
 oft gelesen: waer-in dese dry leste pointen besonderlijck
 van Godt versocht ende gevraegt worden in de dry leste
 vragen. Te weten: Vergeeft ons onse misdaden gelijk wy
 vergeven die ons misdaen hebben. En laet ons niet vallen in
 bekoringe. Maer verloft ons van alle quaet. *Amen.*

X I I I.

h. Act. 6. v. 4. item Act. 16. v. 13. c. 1. Cor. 7. v. 5.
sibi vide Esium.

van 't-hoogh-weerdigh H. Sacrament.

11

X I I I.

Ten 13. Dit is dan een aldergrootste SACRAMENT ende
 verborgen Mysterie van liefde, in 't welck Christus onsen
 Saligmaker de Fonteyn van Liefde ende van bermhertig-
 heyt self in Persoon tegenwoordig is; die eens gecopent heb-
 bende sijne sluyfen van bermhertigheyt in sijn bloedig Sa-
 crificie des Kruycen, ende daer naer *i. ingegaet zijnde in den
 Hemel, om nu aen 't aenschijn Godts voor ons te verschijnen*
 opent de selve sluyfen noch dagelijcx in 't onbloedig Sacri-
 ficie der Missen; in 't welck hy ons is eenen gedurigen Mjd-
 delaer, *k. die ons door hem toegaeude tot Godt inder eenwig-
 heyt kan saligh maken*; want hy almachtig is, ende wilt ons
 oock saligh maken; want hy *altijt levende is om voor ons te
 bidden*, self oock als wy slaepen. Daerom ist dat alle Chri-
 stenen, doch besonderlijck de Broeders en Susters, over-
 peyfsende dit gedurig Gebedt van JEsus, hier-door behoo-
 ren aangewackert te worden, om van gelijcken al hunne
 wercken soo te doen, datse ter eere Godts gedaen zijnde,
 mogen genoemt worden een gedurig Gebedt; ende naer 't
 exempel van hunnen Meester voortraen met eenen alder-
 grootsten iver hun eygen, ende hun 's naestens saligheyt te
 besorgen. Ende daer-en-boven aendachtelijck herkennde
 de onbepaalde macht van JEsus, ende sijn oneyndelijke
 liefde, die hy ons toetraegt sullen wy aengedreven worden
 om in al onsen noot, 't zy geestelijken oft lichamelijken,
*i. met een vast betrouwen toe te gaent tot den thron der gra-
 zie* die hy ons in dit H. Sacrificie ende SACRAMENT, voor-
 gestelt heeft, *op dat wy bermhertigheyt sonden verkrijgen, en
 gratie vinden als wy hulpe van doen hebben.* Niet twyfel-
 de oft sullen aldaer verkrijgen, dat wy met volherding ver-
 socht sullen hebben, ist dattet ons dienstig is tot het eeu-
 wig leven.

X I V.

Ten 14. Sullen alle Donderdagen ten minsten twee van
 B²

i. Hebr. 9. v. 24. k. Hebr. 7. v. 25. l. Hebr. 4. v. 16.

12 Regels van de Broederschap.

de ingeschreven, met eenen grooten iever ende ootmoedigheid, in den naam van de geheel *Broederschap* communiceren met den Priester onder de Misse, boven aen den hoogen Autaar; op dat alle de andere daer door mogen beweegt worden tot liefde ende vierigheid om 't selve geestelijken mede te doen, en op hunnen tijt oock lichaemelijk naer te volgen. Ende op dat het selve met meerder devotie ende sonder gebreken soude geschieden, soo sullen de gene die daer toe begeerte sullen gekregen hebben, hun selven ettelijke dagen van te voren aengeven aen den Heer Pastoor, die by gebreke van dien eenige andere in tijts sal vermaenen, om hun selven tegen den toekomenden Donderdag tot de H. Communie met meerder verlangen bereet te maken.

X V.

Ten 15. Sullen alle iaeren op H. SACRAMENTS dach, oft op eenen anderen dach naer het goet duncken van den Biecht-vader gebiecht zijnde Communiceren: Ende alsdan sal ieder van de Meesters het Hooghw. vereren met een Flambeeuw, en een ieder van de andere Broeders oft Sufters met eenige besondere eerbewysing van cieraet, offeranden, keersen oft andersins, naer een ieders macht ende goeden wille.

X V I.

Ten 16. Sullen in hunne kinders, dienstboden ende voorts in alle andere die onder hun gebiet oft forge staen, trachten te beletten soo seer alst mogelijk is, vloecken en sweiren, ongeschickte woorden, het klappen, lacchen, en alle andere oneerbieding in de Kerck, als oock alles dat besonderlijk streckt tegen de eerbieding die wy schuldig zijn aen 't Hoogheerdeg H. SACRAMENT te bewysen.

X V I I.

Ten 17. Sullen uyt-gekosen worden elf Mans-persoonen, ten opzicht van de Apostelen, die onsen Salighmaker dit *Alderheyligste Sacrament* in sijn eerste Instelling in 't leste Avont-

van 't hoogh-weerdigh H. Sacrament.

13

Avontmael (Judas uytgfloten) besonder had bevolen. Welcke elve sullen by tour oft andersins, 't elcke reyse draghen ten minsten vier Flambeeuwen voor 't Hoogheerdeg benecessens de Acolithen met hunne kandelaeers ende keersen; ende sullen vier oft ses keersen op den hoogen Autaar onsteken blijven, soo dickwils als men 't selve sal omdragen oft af setten. De selve sullen alle twee iaeren eenen van hun stellen (oft meer naer hun goetduncken) om te ontfangen alle offeranden, giften ende fundatien, die tot de donderdaegse Misse, dienstsen, cieraet, licht oft andersins ter eeren van 't Hoogheerdeg sullen gegeven worden, alles onder notitie en rekening. Ende als iemand van dese elve komt te sterven, oft buyten de Parochie te gaen woonen, sullen de resterende met de meeste stemmen kiesfen eenen anderen, in sijn plaetse.

X V I I I.

Ten 18. ende ten lesten sullen de Broeders ende Sufters een-groote achtbaerheyt ende eerbieding aen de Priesters bewysen, niet alleen om dat sy de plaetse houden van de 72. Discipels, die Christus seyndende te gaen preken seyde tot hun: *ⁱⁿ*. Die u hoort, hoort my; ende die u vermaed, vermaed my: maer oock om dat sy hier op der aerde de plaetse houden van Christus self als sijn ministers oft volmachtigde bewinthebbers over alle de Sacramenten van de nieuw wet, die d' instrumēten sijn van onse saligheyt; doch besonder over 't Alderh. SACRAMENT, om 't selve in sijnen naem ende persoon te consacren, ende voor hem ende sijn H. Kerck aen Godt sijnen Vader op te dragen; den welcken 't selve in danck ende in conformatie van vereening ontfangen hebende geeft dat wederom in hande van de Priesters, om aen de leden van sijnen Sone Christus, ende vervolgens *ⁱⁿ*. aen Christus self in sijn leden door vereening van sijnen H. Geest gelijck overgeset zijnde, met vervulling van alle gratie ende benedictie uyt te reycken. Wat een eer-weerdigheyt is dat

B 3

ⁱⁿ. Luc. 10. 16. n. *Acceptisti dona in hominibus Psalm. 67.*
voor

14 *Regels van de Broederschap, &c.*

voor de Priesters, dat Godtijnen alderhoogsten dienst niet en wil ontfangen, noch sijn alderbeste goddelijcke gaven niet uyt-reycken als door de handen van de Priesters; hierom sul- len wy Godt ieverlijck bidden, dat hem believe de quade Priesters te bekeeren, ende de gratie van volherdigheyt te geven, om dit alderverhevenste ampt in den geest van onsen lieven Heere JESUS CHRISTUS heyliglijck te bedienen.

G E B E D T.

Van de gene die ontfangen worden in de
BROEDERSCHAP.

MYnen lieven Heere JESUS CHRISTUS, te samen Godt ende Mensch in eenen Persoon, ick N. N. my onder- worpende aan de klaerheyt van uwe woorden gesproken in 't instellen van u alderheyligste SACRAMENT, met eenen mont die noyt gelogen en heeft, ende uyt een hert dat niet bedriegen noch bedrogen worden en kan; geloove dat gy in dien selsten persoon, alsoo wel met u Godtheyt als met u menscheyt, dat is met u vleesch, en bloet en Ziele, niet alleen lijcke liefde voor ons in het selve tegenwoordigh zijt. Ende daerom ick door den geest van wederliefde en danckbaer- heyt gedreven zijnde verkiese u van dagh voor mijnen op-ersten Heere ende Meester: ende neme vast voor my dat ick u van deser uren aen altijt sal houden in grooter weer- den; ende geensins toelaten dat van my oft mijne onderfa- ten tet merckelijck sal worden geseyt oft gedaen tegen u ee- re. Want ick wil publikelijck belijden soo langh als ick leve dat gy zijt mijnen Heer, mijnen Godt; mijnen Schepper, mijnen Verlosser, mijnen Rechter, ende mijnen Salighma- ker; die ick hope dat my altijt sal beschermen, en die ick uyt gansch her te wil beminnen, loven en dancken van nu af tot inder eeuwigheyt. *Amen.*

A P.

APPROBATIO CENSORIS.

CUm Regulæ istæ exhibeant egregiè, piam, solidamque venerationem ergâ Sanctissimum illud & Divinum SACRAMENTUM; perutiliter ty- pis exprimentur, ut fidelium animis frequentiore consideratione altiùs & foeliciùs dante Deo imprimantur. Dabam Lovanii hâc 12. Julii 1682.

LAMB. VINCENT S. Th. Doctor
& Profess. Librorum Censor.

DEse korte Regels van de Broederschap van 't Hoogh-weerdigh H. SACRAMENT gemaeckt ende te samen gestelt door den Eerweerdigen Heer GUILIELMUS DE METSER, Pastoir van Leef- dael, behelsen de oprechte manier om het Alder- heyligste SACRAMENT in den geest, en in de waer- heyt te eeren ende te aenbidden. Sullen overfulcks met groot profijt gedruckt worden. Gedaen tot Brussel, den 14. Mey 1682.

J. DE CUYPER Archi-Presbyter
Librorum Censor.

Bijlage 5: verklaring voor de oprichting van de sacramentsbroederschap te Etterbeek van 7 maart 1731⁴⁵⁷

Thomas Philippus.

Door godts Bermhertigheijt des titels van den h. Cesareus van de h. Roomsche kercke priester cardinael D. alsatia de Boullu AersBisschop van Mechelen, primaet Der Nederlanden & &.

Aen alle die des sullen sien saeligheijt en Den heere.

Alsoo onder de menighvuldighe sorgen van onse pastorele Officie de principaelste ende de grootste is, dat men de geloovighe die aen onse sorge bevolen sijn, soo tot de wercken van inwendige Eerbiedinghe, soo tot de wercken van uijtwendighe gediensigheijt meer en meer aen wackeren tot het alderheijghste Sacrament des Autaers in hetwelcke onsen verlosser ende Saeligh maeker om Sijne uijtnemende liefde, door dewelcke hij ons heeft bemint, met ons heeft ghelieven te blijven tot het eijnde des weerelts, gevende ons een uijtsprekelijcke ende een Eeuwighe ghetuijghenisse van sijne goddelijke liefde, ende eenen aldersekersten pant van onse saeligheijt ende Eeuwighe glorie. Daerom opdat wij de herten der Christene geloovighen te crachtiger connen beweghen, niet alleenelijck om een betere ende een weerdigher Eerbiedinghe ende liefde van dit aanbiddelijck ende hoogh weerdighe Mijsterie, maer oock om meerder Cieraet van het heijligh viaticum ofte Reijsbroodt (hetwelcke wij niet sonder droefheijt onser herte, in verscheijde plaetsen van onse Diecees gebroken sien) met eenen vierighen iver ende met eene godtvruchtighe Begeerte te vermeerderen ende te verwoorderen, hebben wij gheoordeelt te convenieren ende noodigh in alle parochiale kercken, in de welcke dusdaenighe niet en is opgherecht, voor alle gheloovighe Christenen van alle beijde de gheslachten in te stellen ende op te rechten het Broederschap van het alderheijghste Sacrament, gelijk wij het selve uijt Cracht ende Macht ons gegeven van de pausen instellen ende oprechten Door dese tegenwoordighe in de parochiale kercke van Etterbeke van het distriect van Brussel naer den Oosten met alle de graetien, aflaeten, vergiffenissen der sonden, ontlastingen Der penitentien, ende previgeliën [previlegiën] in de onderghedruckte Apostolijcke brieven breeder uijtgedrukt ende aen dusdaenighe Broederschappen gegeven, ende van den alderh. h. Benedictus den xiii paus alderlaest vernieuwt, ende in t toekomende te gheven waerom wij ghebieden aen den h pastoor van de voorseijde kercke, dat hij aen sijne parochianen seer dickwils voorstelt ende uijtlegt de menigh vuldighe graetien, aflaete ende vergiffenissen der sonden van de

---

⁴⁵⁷ R. A. A., KAB., nr. 21 989, register van de Broederschap van het Alderheiligste Sacrament des Autaers.

pausen in dit godtvruchtigste Broederschap Lieberaelijck gegeven, ende deselve soo inde publieke als heijmelijcke sermoonen ende aen spracken aenwackert, op dat sij het selve met een groote vleijtigheijt ende devotie intreden. Boven dien vermaenen ende verwecken wij alle en de Elcke geestelijck als weirelijck, op dat sij met een godtvruchtighe affectie der religie dit alderheijlighste Sacrament met light soude vergeselschappen niet alleenelijck in de processien, maer oock, als het sal voor vallen dat het gedragen sal worden tot de sicken”.

Bijlage 6: tabellen met het overzicht van de broederschappen

TABEL 1: het decanaat Brussel-Oost

PLAATS	H. Maagd Maria NAAM	OPGERICHT	HERINGESTELD
Diegem	Gelovige Zielen Sint-Cornelius	1653 1482*	
	H. Sacrament H. Scapulier	1776 1663	
Vorst	H. Rozenkrans H. Catharina	1827 1885	1757?
	H. Sacrament	1731	1776
Watermaal Dinsburg	H. Sacrament	1731	
Wezembeek Etterbeek	H. Sacrament	1731	
Zaventem Evere	Maria van Smarten Zoete Naam Jezus	1636 1772	1743
	H. Rozenkrans H. Sacrament	1776 1681*	1776
	Gedurige Aanbidding	1681*	
Haren	H. Rozenkrans	1666*	
	H. Sacrament	1731	1751
Hoeilaart	H. Sacrament	1731	
Huldenberg	Gedurige Aanbidding	1785	
	O. - L. - Vrouw van de Rozenkrans		1791
Jezus-Eik	Onbevleete Ontvangenis van de H. Maagd Maria	1685	
	H. Sacrament	1776	
Kortenbergh	H. Drievuldigheid	1653	
	Gedurige Aanbidding	1791	
Kraainem	H. Sacrament	1752 (AAM=1751)	
	Gedurige Aanbidding	1792*	
Machelen	H. Sacrament	1731	
	Sint-Ambrosius / Biegulde	1737	
Nossegem	Gelovige Zielen	1682	1763
	H. Sacrament	1776	
Overijse	H. Sacrament	1698	1748
Rosieren	H. Sacrament	1731	
Schaarbeek	H. Sacrament	1713	
Sint-Gilis	O.-L.-Vrouw van Goede Wil	1698	
St.-Lambrechts- Woluwe	H. Rozenkrans	1678*	
St.-Pieters- Woluwe	H. Sacrament	1699	1731 en 1776
St.-Stevens- Woluwe	Gelovige Zielen	1774*	
Sterrebeek	Scapulier van O.- L -Vrouw van Carmelberg	1663 (1661*)	
Terhulpen	H. Sacrament	1776	
Tervuren	Sint-Hubertus	1605	
Ukkel	H. Koordeke van de H. Franciscus	1619	1643

TABEL 2: het decanaat Leuven

PLAATS	NAAM	OPGERICHT	HERINGESTELD
Archennes	Gelovige Zielen	1688	
Beisem			
Bertem	Gedurige Aanbidding	1700*	
	H. Sacrament	1731	
	Gelovige Zielen	1797*	
Bierbeek	Allerheiligste Drievuldigheid	1662	1753
	Gedurige Aanbidding	1770	
Bossut	H. Sacrament	1731	
Buken	Gelovige Zielen	1702	
Egenhoven			
Everberg	H. Kruis		1629
	H. Sacrament	1731	
Grez	Onze-Lieve-Vrouw	1623*	
	H. Marculphus (Marcoen)	1663	
	H. Sacrament	1731	
Hamme	H. Sacrament	1731	
Herent	H. Rozenkrans	1701	
	H. Sacrament	1731	
	H. Sacrament (Oosterhem)	1731	
	H. Donatus	1767	
	Gedurige Aanbidding (Oosterhem)	1770	
Heverlee	H. Sacrament	1731	
Holsbeek	H. Sacrament	1731	
Korbeek-Dijle	Zoete Naam Jezus	1727	
Korbeek-Lo	Heilig Kruis	1520	1687
	H. Sacrament	1731	
	Gedurige Aanbidding	1770	
Kortrijk-			
Dutsel	H. Marculphus (Marcoen)	1705	
Leefdaal	O. - L. - Vrouw	1638	
	Sint-Hubertus		1638
	H. Sacrament	1647	1745
Linden	H. Sacrament	1731	
	Gedurige Aanbidding	1787*	
Lovenjoel	H. Sacrament	1731	
Lubbeek	O. - L. - Vrouw van Bijstand	1763*	
	H. Rozenkrans	1685	
	Gedurige Aanbidding	1648	
Meerbeek	H. Drievuldigheid	1648	
Neerijse	H. Sacrament	1770	
Nethen	H. Sacrament	1699	1731
Nodebais	H. Sacrament	1733*	
Ottenburg	H. Drievuldigheid	1733*	
Oud-Heverlee	Gedurige Aanbidding	1781	

	Sint-Rochus	1638	
	Sint-Hubertus	1701	
	H. Sacrament	1731	
Pellenberg	Heilige Familie	1705	
	H. Sacrament	1731	
Rotselaar	H. Rozenkrans	1733*	
Sint-Agatha- Rode	O. - L. - Vrouw onder de titel van Goede Wil	1704	
	H. Sacrament	1731	1733
Sint-Joris- Weert	H. Sacrament	1749	
Sint-Joris- Winge	Heilig Scapulier		(Humbertus zijn ambtstermijn)
Sint-Pieters- Rode	Gelovige Zielen	1685	
Sint-Verone Tildonk	H. Rozenkrans	1706*	
	H. Johannes de Doper (Sint-Jan)	1773*	
Veltem	H. Sacrament	1731	1773
	Gedurige Aanbidding	1770	
	H. Rozenkrans	1795	
Vossem	Gelovige Zielen	1699	
Wezemaal	H. Rozenkrans	1686	
	Gedurige Aanbidding	1770	
Wilsele	H. Sacrament	1731	
Winksele	H. Rozenkrans	1646	
	Gedurige Aanbidding	1770	

Een '*' bij het jaartal geeft aan dat dit het oudste jaar is waarvan we in de bronnen een vermelding van de broederschap gevonden hebben.